

ЕТНОЛОГІЯ

УДК 398.95(477.44) «18»

В.О. Гребеньова

**ПРІЗВИЩЕВИЙ МАСИВ СОСОНСЬКОЇ ВОЛОСТІ ВІННИЦЬКОГО ПОВІТУ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

У статті розглядається прізвищевий масив Сосонської волості Вінницького повіту (на матеріалах Державного архіву Хмельницької обл.). Автор акцентує, що до Сосонської волості (станом на 1.01.1869 р.) Вінницького повіту входили села Сосонка, Стадниця, Сальник, Лисіївка, Сиболівка. Простежено формування місцевих прізвищ, зосереджено увагу на проблемі їх походження. З'ясовано, що найбільшу групу становили прізвища, основою яких служили особові імена, здебільшого з християнського календаря та прізвища утворені за родом занять (професією).

Ключові слова: прізвище, прізвищевий масив, антропонім, Сосонська волость.

Для висвітлення історії українського народу особливе значення має давня антропонімія – імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська, клички людей. Глибини антропонімії загадкові й бездонні, в них відбивається духовна культура етносу, його історія, зв'язки зі світом інших племен і народів. Вивчення історії власних особових назв неможливе без їхнього ретельного аналізу в окремих пам'ятках з урахуванням місця та часу виникнення, адже дослідження антропонімії певного історичного періоду сприяє реконструкції соціальної структури суспільства та уточненню багатьох деталей його організації [1].

Прізвище як особова назва пройшло довгий шлях свого становлення, виникаючи у мові народу в різні періоди й маючи безпосередній зв'язок з його культурою, побутом, історією [2]. Це важлива родова спадкова назва особи, без яких вже протягом кількох століть не обходиться жодна людина. Його поява зумовлена потребами розвитку суспільства. Прізвище виникло й офіційно закріпилось як естафета роду, яка передається від покоління до покоління і зберігає в собі інформацію для нащадків про економічне, політичне та культурне життя деяких предків.

Історіографія дослідження української антропонімії нараховує велику кількість наукових праць, популярних книг, статей написаних з XIX століття і до сучасності. Дослідженню окремих питань антропонімії приділяли увагу українські етнографи та історики в другій половині XIX – початку XX ст. Зокрема: Степанович А., розглядає прізвища, як явище етнографічне [3], Сумцов М. видав першу публікацію про українські прізвища [4], Ястребов В. у своїй праці пояснює значення прізвищ для вивчення мови, наводить приклади використання їх у топографічних назвах, приказках, прислів'ях, дитячих піснях [5], Франко І. присвячує працю проблемам народної антропонімії [6].

У XX ст. вагомий внесок у дослідження української антропонімії зробили Гумецька Л., Залеський А., Редько Ю., Худаш М., Фаріон І., Єфименко І., Чучка П. та інші відомі мовознавці. Так, Гумецька Л. приділила значну увагу виникненню особових назв, зокрема – історичному словотвору українських антропонімів [7]. Залеський А. досліджує прізвищеві назви з українських пам'яток писемності XVII – XVIII ст. [8]. Редько Ю. здійснив першу спробу загального огляду всіх типів українських прізвищ щодо їх виникнення, словотвірної будови, географічного поширення [9]. Велике наукове значення мають ономастичні розвідки Худаша М., який з'ясував стан вивчення української антропонімії в історичному аспекті, визначив джерела дослідження українських особових назв, розглянув власні імена у зв'язку із матеріальним і духовним життям народу [10]. Варто відзначити монографію Фаріон І. [11], у якій на матеріалах Йосифінської та Францисканської метрик схарактеризовано прізвищеві назви та укладено етимологічний словник.

Єфименко І. В. проаналізувала прізвищеві назви, зафіксовані в українських писемних пам'ятках XVI ст., зокрема, визначила стан дослідження прізвищевих назв в українській антропосистемі XVI ст., з'ясувала їх лінгвістичний статус та особливості функціонування [12]. Вагомим внеском у дослідження власних українських імен є наукові студії Чучки П.П., який на матеріалі закарпатських говорів описав специфіку особових імен, з'ясував місце антропонімікону у словниковому складі мови [13].

В українській історіографії ця проблема знайшла наукове висвітлення в дослідженнях істориків сучасності. Зокрема, Ю. Волошина [14], автор у своїй праці проаналізував Полтавську антропоніміку та з'ясував, які імена та прізвища носили полтавці у другій половині XVIII, Ю. Легуна [15], науковець свою статтю присвячує формуванню і видозмінні масиву прізвищевих

назв сіл Митинецької сільської ради Красилівського району Хмельницької обл., Пірус Т. [16] розглядає прізвища мешканців с. Рахни Лісові з рукописних джерел початку XIX ст. тощо.

Кількість повітів у Подільській губернії була визначена царським указом 19.07.1804 р. і залишилася незмінною аж до революції. Межі повітів мінялися, через що окремі населені пункти в різні часи входили до різних повітів. [17, с.18]. Після реформи 1861 р. введено адміністративно-територіальний поділ на волості. Він був несталим, кількість та розміри волостей неодноразово змінювалися. [17, с.19]. Прізвищева система Сосонської волості Вінницького повіту Подільської губернії досі не була предметом сукупного наукового вивчення та є актуальною.

Метою нашого дослідження є спроба простежити формування місцевих прізвищ, зосередити увагу на проблемі їх походження на прикладі Сосонської волості Вінницького повіту (станом на 1.01.1869 р.), до якої входили села Сосонка, Стадниця, Сальник, Лисіївка, Сиболівка [17, с.31.].

Джерелом матеріалів для розвідки послуговували записи сповідних книг п'яти парафій, які зберігаються у Державному архіві Хмельницької області. Хронологія цих документів охоплює період 1863 року [18, арк. 70-84, арк. 525-537, арк. 574-613, арк. 641-648.].

У досліджуваних сповідних розписах п'яти парафій вдалося ідентифікувати 378 прізвищевих назв. Як зазначає Волошин Ю., семантика українських прізвищ «відбиває різні сторони й умови життя народу – заняття, сімейний стан, фізичні та психічні ознаки, соціально-класовий устрій суспільства, тваринний і рослинний світ тощо» [19]. Тому спробуємо проаналізувати виявлені прізвища за лексичними ознаками, взявши за основу класифікацію, запропоновану Ю.К. Редьком. Зокрема: 1. Прізвища, утворені від особових власних імен – чоловічих і жіночих; 2. Прізвища, утворені від топонімів, етронімів і вказували на походження або місце проживання; 3. Прізвища за соціальною (класовою) належністю або за постійним заняттям (професією); 4. Прізвища, утворені від якоїсь індивідуальної ознаки (фізичної чи психічної властивості) їх першого носія [20, с.9].

Найбільшу групу у Сосонській волості становили прізвища, основою яких служили особові імена здебільшого з християнського календаря, де, як відомо, найбільше імен грецького, давньоєврейського та латинського походження. Наприклад: Андрушко від Андрій (гр.), Петрик від Петро (гр.), Пилипчик від Пилип (гр.), Архипчук від Архип (гр.), Гриценко від Гриць (гр.), Дмитрук від Дмитро (гр.), Васильєв від Василь (гр.), Миколайчук від Микола (гр.), Пархомнюк від Пархом (гр.), Тарасюк від Тарас (гр.), Тимчук від Тимофій (гр.), Дорофтеєв від Дорофій (гр.), Трофимов від Трохим (гр.), Лавренчук від Лаврін (гр.), Нікіфорова від Никифор (гр.), Романенко від Роман (гр. і лат.), Гаврилюк від Гаврило (д.-євр.), Данилюк від Данило (д.-євр.), Іващук від Іван (д.-євр.), Семенчук від Семен (д.-євр.), Захаревич від Захар (д.-євр.), Яремише від Ярема (Ієремія) (д.-євр.), Антонець від Антон (лат.), Лук'ячук від Лука (лат.), Кіндратов від Кіндрат (лат.), Марков від Марко (лат.). Деякі імена ставали основою для кількох прізвищ, як-от Яків (д.-євр.) – Яковенкова, Ященко, Сава (д.-євр.) – Савиший, Савков, Павло (лат.) – Павлик, Павлюк, Влас (гр.) – Власюк, Власенко тощо. У формуванні цих прізвищ значну роль відіграли чоловічі особові імена, а не жіночі. Жіночих виявилось лише 4: Христюк від Христя, Дорошук від Дора, Химичук від Хима та Кілина від Килина. Від імені матері нащадки отримували прізвище дуже рідко, лише тоді, коли жінка рано ставала вдовою і, відповідно, главою сім'ї. [20, с.11]. Ю. Блажчук пояснює це тим, «що на території України іменування жінки служило засобом ідентифікації особи лише в окремих випадках». [21, с.15]

Наступними, майже рівними першій групі кількісно, були прізвища, які утворені за родом занять (професією) чи за соціальною (класовою) належністю. У них відобразилися практично всі ремісничі професії, що існували тоді в Сосонській волості: Берда (майстер, що виробляє берда – деталь ткацького верстата) [22, с.169]; Бондарук, Бондарчук, Бондарчучка (майстер, що виробляє діжки, бодні); Гончарук (майстер, що виготовляє посуд різні вироби з глини), Гуть (гута запозичено з польської мови та означаєло скловарня, скляний завод. Так називали скловарів, робітників гуті [22, с.628]; Коваль, Ковалик, Ковальчук, Ковальчучка (майстер, що виготовляє металеві предмети); Кравець, Кравчик, Кравчук (фахівець з пошиття одягу), Олійник (той, хто добуває і продає олію); Ткач (майстер, який виготовляє тканини на ткацькому верстаті); Шевчук, Шевчик, Швейчиха, (майстер, що шиє взуття, чоботар); Коломієць, Коломійчиха (добувач солі, торговець сіллю; очевидно похідне утворення від назви міста Коломия, яке в епоху середньовіччя було центром добування солі, що вивозилася на Придніпров'я) [23, с.519]; Мельник, Мельничук (власник млина, або той, хто працює у млині); Рибачук, Рибак (людина, яка займається рибальством). Прізвище Побережний могло вказувати і на місце проживання роду, і на професійне заняття – адже «побережник» означає лісовий сторож [24, с.465].

Відобразилися у прізвищах й соціальний стан: Владика, Владичук, Владичучка, Паламарчук (від слова паламар, церковний служитель, означає Паламарів син), Паламарчучка,

Панькевич, Ханявський, Козачук, Король; посади – Войтко, Гуменний, Капітанчук; інші заняття: Пастушенко, Палій.

Прізвища, мотивовані назвами професій, несуть цінну інформацію про суспільно-політичне та економічне життя дослідженої території.

Третю групу становили прізвищеві назви, що походили від індивідуальних ознак перших носіїв. Частина цих ознак були зовнішніми, фізичними: колір волосся, зачіска, особливості зросту, будови та частин тіла, ходи тощо. Наприклад: Носань, Кудраш, Чорній, Черниш, Чернищук, Багрій, Біланчик, Білий, Білоус, Білоусиха, Рижук, Рижучка, Попка, Стегній, Зубанчук, Зубко, Кривий. Прізвище Білоус означало старе українське особове чоловіче ім'я прізвищового походження. Його доіменне значення – той, хто має світлі або сиві вуса, тобто біловусий. З XVI – XVII ст. лексема в Україні виступає прізвищевою назвою [25, с.55].

Прізвище могло також вказувати на фізичні ознаки, вдачу, характер, поведінку, уподобання. Таке походження мали прізвища: Гордий, Строгий, Моргун, Лихогляд.

Найменшу групу складають прізвища, що походять від назви місцевості або національності. Такими є: Москаленко (москаль з Росії), Московка (дружина москаля), Польшук з Польщі, Прус (житель Пруссії, через польське посередництво запозичено з балтійських мов) [26, с.617], Прусиха. Прізвищеві назви маркували й прибульців із ближчих територій – сусідніх міст і містечок. На це вказують назвиська: Уманець з Умані, Поліщук (вихідці з Полісся), Слободиник (слободи, незаселені землі), Бойко (від середньокарпатського племені бойки, етнографічної групи українців). Частина цих прізвищ невелика, але вони демонструють перебіг міграційних процесів, що відбувалися у досліджуваному регіоні.

У Сосонській волості зустрічаються прізвища, які не входять до основних чотирьох лексичних груп. Це прізвища, що відзеркалюють фауну України й світу та флори. Це найменування, утворені від назв тварин: Суслик, Вовк, Вовчиха, Лисичка, Дереш (чалий кінь або віл) [27, с.38], Реган (рега – назва вола з головою і рогами, як у бугая; запозичено з польської мови) [28, с.42]; птахів: Пугач, Драч, Чижевський; комах: Гнида, Комарницький, Шершунь, Шмель; рослин: Комишник, Дубенець.

Є група прізвищ, що відображає природні явища: Мороз, Морозиха, Морозюк; назви страв і продуктів споживання: Ковбасюк, Кисіль, Печенюк, Квасниця, Харчук (харчо – кавказька страва, юшка з баранини [29, с.159]); Супанько, Мандренко; назви знарядь праці: Шайдюк (шайда, частина ткацького верстата, виникло на основі німецького запозичення – бедро в ткацькому верстаті [29, с.367]); Кушта (дерев'яний кухоль, у якому косарі тримають гострильний брусок [30, с.170]); музичні інструменти: Бас.

Можемо підсумувати, що для власної ідентифікації жителі Сосонської волості використовували прізвища. Найбільшу групи серед них становили прізвищеві назви, в основі яких лежали особові імена здебільшого з християнського календаря та за родом занять (професією).

Дослідження прізвищевої системи окремого регіону актуальне та важливе, адже прізвища містять інформацію не лише про його теперішнього носія, але фактично віддзеркалюють історію всього роду. Крім того, саме прізвища відбивають різні історичні процеси, що мали місце на даній території.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. / І. В. Єфименко. – К.: Наукова думка, 2003. – 167 с.
2. Корнієнко І. Від прізвищ до прізвищ [Електронний ресурс] / І. Корнієнко. – Режим доступу до статті: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/gidna_mowa_uk/index.php?page=rm33_02.
3. Степанович А. Заметки о происхождении малорусских фамилий / А. Степанович // Филологические записки. – Воронеж, 1882. – Вып. VI. – С. 1-7.
4. Сумцов М. Малорусские фамильные прозвания / М. Сумцов // Киевская старина. – 1885. – №2. – С. 215-228.
5. Ястребов В. Малорусские прозвания Херсонской губернии / В. Ястребов // Этнографическое обозрение. – 1893. –
6. Франко І.Я. Причинки до української ономастики / І. Я. Франко // Франко І.Я. Зібрання творів: у 50 т. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 36: Літературно-критичні праці. – С. 391– 424.
7. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
8. Залеський А.М. Спостереження над українськими прізвищами XVII ст. (на матеріалі с.Перегінське) / А. М. Залеський // Дослідження і матеріали української мови. – К., 1964. – Т.6. – С. 133-145.
9. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К.: Наукова думка, 1966. – 216 с.

10. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К.: Наукова думка, 1977. – 236 с.
11. Фаріон І.Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII –початку XIX століття (з етимологічним словником) / І.Д.Фаріон. – Львів: Літопис, 2001. – 371 с.
12. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. / І. В. Єфименко. – К.: Наукова думка, 2003. – 167 с.
13. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 704 с.
14. Волошин Ю. Полтавська антропоніміка. Які імена та прізвища носили полтавці в другій пол. XVIII ст. [Електронний ресурс] / Ю. Волошин // Україна модерна. – 2015. – №22. – Режим доступу до статті: <http://uamoderna.com/md/voloshyn-antropnimika>.
15. Легун Ю. В. Формування і видозміни масиву прізвищевих назв сіл Митинецької сільської ради / Ю. В. Легун // Легенди з-під сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського району на Хмельниччині. – К., 2010. –
16. Пірус Т. П. Прізвищевий масив мешканців містечка Рахни Лісові Ямпільського повіту Подільської губернії початку XIX ст. (на матеріалах Державного архіву Вінницької області) / Т. П. Пірус // Вісник інституту історії, етнології і права: збірник наукових праць. – Вінниця, 2016. – Вип. 14. – С. 111-114.
17. Петренко О. Історія адміністративно-територіального устрою Вінниччини від найдавніших часів до сучасності / О. Петренко. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. – 56 с.
18. Державний архів Хмельницької області, ф.315, оп.1., спр.7391. – 1330 арк.
19. Волошин Ю. Полтавська антропоніміка. Які імена та прізвища носили полтавці в другій пол. XVIII ст. [Електронний ресурс] / Ю. Волошин // Україна модерна. – 2015. – №22. – Режим доступу до статті: <http://uamoderna.com/md/voloshyn-antropnimika>.
20. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К.: Наукова думка, 1966. – 216 с.
21. Блажчук Ю. І. Антропонімія Уманщини XVII – початку XXI ст.: автореф. канд. філолог. наук: 10.02.01 / Юлія Іванівна Блажчук. – Київ, 2008. – 22 с.
22. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1982. – Т.1: А – Г / укл. Р.В.Болдирев. – 632 с.
23. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – Т.2: Д – Копці / укл. Н.С.Родзевич. – 1985. – 572 с.
24. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.4: Н – П / укл. р. В. Болдирев. – 2003. – 656 с.
25. Чучка П. Слов'янські особові імена українців / П.Чучка. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
26. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.4: Н – П / укл. р. В. Болдирев. – 2003. – 656 с.
27. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – Т.2: Д – Копці / укл. Н.С.Родзевич. – 1985. – 572 с.
28. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.5: Р – Т / укл. Р. В Болдирев. – 2006. – 704 с.
29. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.6: У – Я / укл. Г. П. Півторак. – 2012. – 568 с.
30. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.3: Кора – М / укл. Р.В.Болдирев – 1989. – 552 с.

Hrebenova V.O. The Abundance of Surnames in Sosonska Volost of Vinnytsia District (based on the materials of the State Archives of Khmelnytskyi Region)

The article deals with the abundance of surnames of Sosonska Volost in Vinnytsia District (based on the materials of the State Archives of Khmelnytskyi Region). The author emphasizes that Sosonka Volost in Vinnitsa Region (as of January 1, 1869) consisted of villages such as Sosonka, Stadnytsia, Salnyk, Lysiivka, Sybolivka. The formation of local surnames has been traced. The author focuses on the problem of their origin and defines that the largest group included the surnames based

.....
of personal names, most of them originating from the Christian calendar, as well as the surnames caused by occupation (profession).

Keywords: surname, anthroponym, Sosonka Volost.

Гребенева В.А. Семейный массив Сосонской волости Винницкого уезда (на материалах Государственного архива Хмельницкой области)

В статье рассматривается семейный массив Сосонской волости Винницкого уезда (на материалах Государственного архива Хмельницкой обл.). Автор акцентирует, что к Сосонской волости (по состоянию на 1.01.1869 г.) Винницкого уезда входили села Сосенка, Стадница, Сальник, Лысеевка, Сыболивка. Прослежено формирование местных фамилий, сосредоточено внимание на проблеме их происхождения. Установлено, что наибольшую группу составили фамилии, основой которых служили личные имена, в основном из христианского календаря, и фамилии образованы по роду занятий (профессии).

Ключевые слова: фамилия, семейный массив, антропоним, Сосонская волость.

Статтю подано до редколегії 24.12.2016 р.

УДК 39(477.44-22)«195-196»

І.М. Батурєва

**КУЛЬТУРНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС СЕЛЯН СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ 1950 – 1960-Х РР.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЕКСПЕДИЦІЙ)**

У статті висвітлено особливості культурно-господарського комплексу селян Східного Поділля 1950-1960-х рр., трансформацію таких елементів матеріальної культури як поселення і житло, система харчування, побут, заняття населення. Особлива увага приділена впливу колгоспної системи на умови життєдіяльності подільських селян та деформацію усталеного способу життя сільської родини Вінниччини досліджуваного періоду.

Ключові слова: селяни, житло, побут, система харчування, розпорядок дня, заняття населення, присадибне господарство, колгосп.

Культурно-господарський комплекс, як сфера матеріальної культури етносу, дає можливість отримати знання про етногенетичний розвиток народу. Його вивчення стає можливим лише з урахуванням локальних, регіональних особливостей. У цьому дослідженні зупинимося на життєдіяльності селян Східного Поділля 1950-1960-х рр., оскільки саме цей період є ключовим з погляду закріплення «радянського способу життя». Під впливом державної політики і всеохоплюючої ідеології, які базувалися на так званих «нововведеннях» і «вдосконаленнях» в економіці, культурі, соціально-побутовій сфері, розпочалися докорінні деформаційні процеси в українському суспільстві. Вони вплинули, насамперед, на аграрний сектор і сільське населення, призвівши до чергового етапу трансформації традиційної культури українців.

Щодо історіографічної бази даного дослідження, то зауважимо, що, з одного, боку є ряд праць з історії українського села зазначеного періоду таких авторів як І. М. Романюк [1], Г. Г. Кривчик [2], С. С. Падалка [3], Л. Ф. Лисак [4] та інших, в яких проаналізовано вплив державної політики на економічну, соціальну та політичну ситуацію на селі, а з іншого боку, у них не відображені трансформаційні процеси у матеріальній та духовній культурі селян. Тому у даному студіюванні робимо акцент на культурно-господарський комплекс селян, як сукупність таких елементів матеріальної культури як житло (інтер'єр та екстер'єр), система харчування, побут, розпорядок дня, заняття й інші важливі елементи повсякденного життя родин селян-колгоспників.

Щодо джерельної бази, то для розуміння відповідності між політикою держави і справжнім життям людей варто залучити, насамперед, «усну історію». Тому основним джерелом дослідження є дані польових досліджень, речові та фотоматеріали, зібрані автором у етнографічних експедиціях сіл Вінниччини (Калинівського, Літинського, Козятинського, Погребищенського, Жмеринського, Вінницького, Тиврівського, Липовецького, Шаргородського, Теплицького, Ямпільського р-нів). Додатково, для підтвердження репрезентативності дослідження, нами були залучені архівні матеріали погосподарських книг сільських рад, які містять різного роду статистичну інформацію про присадибні господарства селян досліджуваного періоду.

Найвиразніше зі способом життя людини пов'язане житло, саме в ньому виразно відображається екологічне середовище, господарська зайнятість населення, рівень задоволення побутових потреб людини. Декларативно у 1950-60-х рр. держава «дбала» про